

ԽԱՌՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
УЧЕНЫЕ ЗАПИСКИ АРМЯНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА ИМ. Х. АБОВЯНА

Հումանիտար գիտություններ

№-1-2 (37-38) 2020

Гуманитарные науки

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ ԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՄԱՐԱՆՆԵՐԻ ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ԳՐԱՎՈՐ ԽՈՍՔԻ ՄԽԱԼՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ
ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ
ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ Ա. Վ.

*Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան,
Հայաստան, 0010, Երևան, Տիգրան Մեծի 17
email: Miqayelyanarmine42@aspu.am*

Հոդվածում հիմնավորվում է գրավորի սխալների կանխարգելման կարևորությունը տարրական դասարանների աշակերտների ճիշտ գրելու կարողությունների ձևավորման գործընթացում: Այդ աշխատանքը կատարելու ընթացքում պիտի հաշվի առնել նաև կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների առանձնահատկությունները: Ներկայացվում են աշխատանքի ձևեր, մեթոդական հնարներ, որոնք միտված են ոչ միայն կանխելու մտավոր հետամնացություն ունեցող սովորողների գրավոր խոսքին բնորոշ սխալները, այլև շտկելու մի շարք երկրորդային խանգարումներ:

Հիմնաբառեր. ուղղագրական սխալ, կանխարգելում, ուղղագրական ռեժիմ, առաջնային խանգարում, շտկում, սխալների ուղղում:

Ներկայացված է խմբագրություն 21.11.2019թ.

Ճիշտ գրելու կարողության ձևավորման դժվարին գործընթացում իր ուրույն տեղն ունի նաև սովորողների գրավոր խոսքում թույլ տված սխալների շուրջ կազմակերպվող աշխատանքների համակարգը: Իսկ այդ համակարգում կարևոր են հատկապես սխալների կանխարգելման ուղղությամբ իրականացվող աշխատանքները:

Մեր ուսումնասիրությունների ընթացքն ու արդյունքների վերլուծությունը ցույց տվեցին, որ ուղղագրական սխալների կանխման ուղղությամբ բավարար չափով համակարգված ու հետևողական աշխատանքների իրականացման դեպքում էականորեն պակասում են գրավոր խոսքում թույլ տրվող սխալները: Ընդհանրապես, եթե տարրական դասարաններում երեխայի աչքն ու ձեռքը վարժվում են սխալ գրելու մեջ, ապա բարձր դասարաններում կրկնակի (երբեմն անարդյունք) աշխատանք պետք է տանել սխալը վերացնելու և ճիշտը սովորեցնելու համար: Մինչդեռ մտավոր զարգացման խնդիրներ ունեցող երեխաների համար այս աշխատանքը գրեթե անհնար է. եթե մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխան յուրացնում է սխալ գրելաձևը, ապա արդեն ձևավորված պայմանական կապն ուղղելը մեծ բարդություն է, որը պայմանավորված է այս երեխաների նյարդային գործընթացների առանձնահատկություններով [1]: Այդ իսկ պատճառով ուղղագրություն սովորեցնելու մեթոդի հիմքում պետք է կարևորել սխալները կանխելու սկզբունքը: Այսինքն՝ այնպիսի գրավոր աշխատանքներ պետք է

իրականացնել և այնպիսի մեթոդական ձևեր գործադրել, այնպես նախապատրաստել, այնպիսի ուղղագրական ռեժիմ սահմանել, որ երեխաները սխալ գրելաձևեր չտեսնեն, հետևաբար նաև չընդօրինակեն:

Գրավոր խոսքի սխալները կանխարգելելու հիմքում, ըստ Ա. Կ. Ակսյոնովայի [2], պետք է դնել այնպիսի գործոններ, ինչպիսիք են գրվող բառի կառուցվածքի գիտակցումն ու իմաստավորումը, հնչույթների հստակ տարբերակումը, բառապատկերի ճիշտ ընկալումը՝ տեսողական, լսողական և խոսքաշարժողական տեսանկյուններով: Նշված նպատակների իրականացման համար մինչև գրավոր գործընթացին անցնելը մենք իրականացրել ենք աշխատանքի հետևյալ ձևերը.

1.կատարել ենք տարաբնույթ բառերի հնչյունային և վանկային վերլուծություն՝ բանավոր և գրավոր. գրելու համար նախապատրաստած բնագրից առանձնացրել ենք աշակերտներին նորաձանոթ, հազվադեպ կիրառվող, բաղաձայնների կուտակմամբ, կազմությամբ բարդ, գրության և արտասանության տարբերություններ ունեցող բառեր և որոշել դրանցում հնչյունների (վանկերի) քանակը, հաջորդականությունը, համադրել համանման քանակով, միևնույն հնչյունով սկսվող և վերջացող այլ բառերի հետ:

Բանավոր վարժություններին հաջորդել են գրավոր նախապատրաստական վարժություններ. օրինակ՝

- բնագրից ընտրված՝ գրության և արտասանության տարբերություններ ունեցող բառերի գրառումը պայմանական նշաններով՝ տառերը նշել կետերով, իսկ վանկերը՝ գծիկներով. ուսուցիչը թելադրում է բառը, աշակերտները պայմանական նշաններով գրում են այն կա՛մ գրատախտակին, կա՛մ տետրերում,
- ուղղագրական կանոնին համապատասխանող բառերը կազմել տառադարանի կտրտված տառերով,
- գրությամբ բարդ բառերի նախապես գրառում գրատախտակին՝ ուսումնասիրվող ուղղագրական արժեք ներկայացնող տառը գունավոր կավճով առանձնացնելով (գունավոր մատիտներ կարելի է օտագործել նաև տետրում աշխատելիս),
- քիչ գործածվող տառերի հիշեցում գրատախտակին գրառելու միջոցով (հատկապես մեծատառերի դեպքում զգացվում է դրա անհրաժեշտությունը),
- գրության և արտասանության տարբերություններ ունեցող բառերի գրառում և դրանց ուղղախոսության մեկնաբանում:

2. Գրելուց առաջ աշակերտները հստակ արտաբերում են գրվող բառը. եթե երեխան ունենում է արտասանական դժվարություններ, օգտագործում ենք տեսողական, լսողական, տակտիլ-վիբրացիոն զգայությունները:

3.Կանոնը համադրել ենք ուղղագրական երևութի հետ. որևէ ուղղագրական կանոն կիրառելիս անպայմանորեն բացատրել ենք այն և հիշեցրել արդեն յուրացրածը:

4.Մեր աշխատանքների արդյունքում համոզվեցինք, որ ուղղագրական սխալների կանխման և կայուն ուղղագրական հմտությունների ստեղծման համար **մեծ նշանակություն ունի ճիշտ և դանդաղ կարդալը**: Դանդաղ կարդալու ժամանակ աշակերտներն ընկալում են բառի յուրաքանչյուր վանկն առանձին վերցրած, իսկ վանկում՝ յուրաքանչյուր տառը, որի միջոցով բառապատկերը մնում է հիշողության մեջ, որն էլ իր հերթին նպաստում է բառի ճիշտ գրապատկերի յուրացմանը:

5.Որպես ուղղագրական սխալները կանխելու վարժություններ՝ առաջարկում ենք հնարավորինս շատ կիրառել **ստեղծագործական արտագրությունների տեսակներ, նախագգուշական թելադրություններ**. արտագրությունները նպաստում են բառերի ճիշտ և կայուն տեսողական մտապատկերների ստեղծմանը: Արտագրելիս երեխաների հիշողության մեջ գուգակցվում են տեսողական, գրամոտորային տպավորությունները:

Արտագրությունները նպաստում են մասնավորապես ավանդական սկզբունքին համապատասխանող բառերում հանդիպող սխալների կանխարգելմանը: Հնչյունային բնույթի ուղղագրական սխալները կանխելու նպատակով հիմնականում կիրառում ենք թելադրությունները՝ նկատի ունենալով, որ նման թելադրությունների բնագրերում չպետք է լինեն գրությամբ և արտասանությամբ տարբերվող բառեր: Դրանք գրելուց առաջ պետք է կատարել բառերի հնչյունային և վանկային վերլուծություն, արտաբերել բառերը՝ ուշադրություն դարձնելով դրանց ուղղախոսությանը:

6.Մեր կարծիքով աշակերտների ուղղագրական և ուղղախոսական գիտելիքների զարգացման, մասնավորապես ուղղագրական սխալների կանխարգելման գործում **կարևոր դեր կարող է ունենալ ուղղագրական բառարանը**: Բառարանից բառը դուրս գրելը կամ սովորողների կողմից կազմած բառարանում անհրաժեշտ բառի ներմուծումը ուղղագրական և ուղղախոսական շատ օգտակար կանխարգելիչ վարժություն է: Նմանօրինակ վարժություններն աշակերտների մեջ մշակում են հնչյունի գրային պատկերը տեսնելու, դրանք միմյանցից տարբերակելու կարողություններ, և դրա շնորհիվ նրանց գրավոր խոսքն աստիճանաբար հղկվում է:

7.Ըստ մեր ուսումնասիրությունների աղյուսների՝ մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխաների գրավոր խոսքի սխալների կանխարգելման արդյունավետ ձևերից է նաև **ուղղագրական որոշակի ռեժիմի խստագույնս պահպանումը**, բոլոր տեսակի գրավոր աշխատանքների ստուգում, սխալների վերլուծություն և համակարգում, պարբերաբար սխալների շուրջ տարվող տարաբնույթ աշխատանքներ, խնամքով վերաբերմունք տեսրերի նկատմամբ, վայելչագրության շուրջ աշխատանքներ, գրավոր աշխատանքների կազմակերպում երեխաներին հարմար դասաժամերին և այլն:

8.Գրավոր խոսքում տեղ գտած սխալների կանխարգելման կարևոր նախապայման է նաև յուրաքանչյուր մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխայի **առաջնային խանգարման ճանաչումը**, նրա անհատական առանձնահատկությունների հաշվառումը և յուրաքանչյուր առանձին դեպքի համար համապատասխան մոտեցման ապահովումը:

9. Վերջապես, գրավոր խոսքի սխալների կանխարգելումը ենթադրում է նաև սովորողների հոգեկան բոլոր գործընթացների շտկում (ուշադրություն, հիշողություն, ընկալում, մտածողություն), ինչպես նաև ընդհանրապես ճանաչողական գործունեության զարգացում:

Գրավոր խոսքի սխալների կանխարգելման շուրջ կազմակերպվող աշխատանքներն, այնուամենայնիվ, չեն կարող մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխաներին լիովին ապահովագրել գրավոր խոսքում տարաբնույթ սխալներ թույլ տալուց: Հետևաբար, մեր փորձարարական աշխատանքների ընթացքում համոզվեցինք, որ անհրաժեշտ է կիրառել սխալների ուղղման որոշակի աշխատանքների համակարգ. առաջարկում ենք գործածել մեթոդիկայում ավանդաբար ընդունված աշխատանքի ձևերը, սակայն որոշ առանձնահատկություններով:

1. գրավոր խոսքում թույլ տված սխալն ուղղել՝ հաշվի առնելով տվյալ աշակերտի ինքնուրույնության աստիճանը. մի դեպքում կարելի է հուշել սխալի առկայությունը, մյուս դեպքում՝ ընդգծել, երրորդ դեպքում՝ առաջարկել ճիշտ տարբերակը և այլն:
2. Վերլուծել, դասակարգել և խմբավորել դասարանի աշակերտների կողմից թույլ տված սխալները, ինչպես նաև կազմել գրելու դժվարություններ ունեցող յուրաքանչյուր աշակերտին բնորոշ սխալների անհատական քարտ:

Գրավոր խոսքում առկա սխալների հաշվառման անհատական քարտ

Անուն, ազգանուն	Ամսաթիվ	Գրավ. աշխ. տեսակը	Մխալի բնույթը
			Ուղղագրական կանոնի չիմացությամբ պայմանավորված, այլ բնույթի

3. Հանրակրթական դպրոցում ընդունված է կազմակերպել սխալների ուղղման դասեր (անհրաժեշտության դեպքում), սակայն մտավոր հետամնացություն ունեցող սովորողների համար, կարծում ենք, այդ աշխատանքը պետք է լինի անընդհատ՝ շարունակական: Դրանք են՝
 - սխալ գրված բառի արտագրություն, որին ավելացվում են միևնույն կանոնին պատկանող այլ բառեր,
 - բառակազմական վերլուծություն,
 - տվյալ բառը գործածել բառակապակցության, նախադասության մեջ քերականական տարբեր վերջավորություններով և գրառել,
 - սխալ գրված բառը ճշտելուց հետո կրկնել համապատասխան կանոնը, ընդգծել, առանձնացնել,
 - սխալ գրված բառը փնտրել բառարանում և դուրս գրել:

Աշխատանքի սկզբնական փուլում առավել նպատակահարմար է հիմնականում օգտագործել զգայարանների աշխատանքը (տեսողական, լսողական, շարժողական), իսկ ավելի ուշ՝ ուղղագրական երևույթի գիտակցումը, բայց միևնույն ժամանակ՝ զգայարանների օգտագործումով:

Մեր հետազոտական աշխատանքի ընթացքում պարզ դարձավ, որ նպատակահարմար չէ մտավոր հետամնացություն ունեցող սովորողներին առաջադրել սխալ ուղղագրությամբ բառեր, նախադասություններ, բնագրեր՝ սխալն ուղղելու նպատակով (այդպիսի առաջադրանքներ մենք նկատել ենք որոշ ձեռնարկներում [3, 4]): Դրանք անմիջապես տպավորվում են, և կարող է սխալ գրված բառապատկերն ամրապնդվել մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխաների մտապատկերում:

Մեթոդական գրականության մեջ ուղղագրական սխալները կանխելու կարևոր միջոց է նաև աշակերտների անգիր արած ոտանավորների տեքստերի օգտագործումը: Այս հնարն առավելապես արդյունավետ է մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխաների հետ իրականացվող աշխատանքների ընթացքում, քանի որ նրանց մեխանիկական հիշողությունն ավելի զարգացած է, և ուսուցման ընթացքում այս հանգամանքը խելամտորեն կարելի է օգտագործել՝ սակայն իմաստավորելով ձեռք բերածը: Այսպես, բանաստեղծությունը (քառատողը) անգիր անելուց հետո ուսուցիչը գրատախտակին գրում է ուղղագրական կարողություններն ամրապնդելու նպատակ հետապնդող բառերը: Երեխաների առջև խնդիր է դրվում կարդալ նշված բառերը վանկերով, վերլուծել, արտագրել դրանք բառատետրերում, մտապահել դրանց ուղղագրությունը: Կարելի է սովորած ոտանավորից առանձնացնել որևէ հատված, ուշադիր նայել և հիշել յուրաքանչյուր բառի գրապատկերը, իսկ հետո այդ հատվածը հիշողությամբ գրել տետրում: Դրանից հետո երեխաները համեմատում են իրենց գրածը բնօրինակի հետ և ուղղում թույլ տված սխալները:

Մեր կարծիքով, նշված աշխատանքները նպաստել են ոչ միայն ճիշտ գրելու կարողությունների զարգացմանը, այլև մի շարք հոգեկան գործընթացների (հիշողության, ուշադրության, դիտողունակության և այլն) շտկմանն ու փոխհաստոցմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Рубинштейн С. Я. Психология умственно отсталого школьника.- М., Просвещение, 1986, с. 40-45.
2. Аксенова А. К. Методика обучения русскому языку в коррекционной школе.- М., Владос, 2002, с. 306.
3. Բալայան Ա., Մկրտչյան Գ., Գյուրջինյան Դ., Երիցյան Ֆ., «Մայրենի 5», Աշխատանքային տետրեր հատուկ կրթական ծրագրով սովորողների համար, Եր., 2007, էջ 15-17:
4. Թորոսյան Կ., Բալայան Ա., Զիբուխյան Կ., Մայրենի 4, Աշխատանքային տետրեր հատուկ կրթական ծրագրով սովորողների համար, Եր., 2007, էջ 21-23:

РЕЗЮМЕ

РАБОТА НАД ОШИБКАМИ В ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

МИКАЕЛЯН А. В.

В статье представлена одна из важных составляющих процесса усвоения орфографических умений учащихся, имеющих умственную отсталость- работа над ошибками в письменной речи, установлена важность упражнений и задач, осуществляемых с целью предотвращения орфографических ошибок. Указанные работы представлены в контексте инклюзивного образования.

Ключевые слова: орфографическая ошибка, предотвращение, орфографический режим, первичное нарушение, коррекция, исправление ошибок.

SUMMARY

WORK ON SPELLING ERRORS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS UNDER CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

MIKAELIAN A.V.

In the paper there is presented one of the important components of the spelling skills learning process for the students with mental retardation- work on spelling errors, where there are especially highlighted the importance of the exercises and tasks which are implemented with an aim to prevent spelling errors. The mentioned works are presented under the context of inclusive education.

Key words: orthographic mistake, prevention, orthographic regime, primary disorder, correction, correction of mistakes.

Տպագրության է երաշխավորել բ.գ.թ., դոց. Ա. Գալստյանը 25.05.2020 թ.